

რუსუდან კობრავა

ხარიტონ ახვლედიანის სახელობის მუზეუმის
ისტორიის მიმართულების ხელმძღვანელი

Rusudan Kobrava

Head of the History Department

Khariton Akhvlediani Museum of Ajara

DOI: <https://doi.org/10.52340/gmg2023.01.008>

**სასტუმრო სახლის კულტურა აჭარაში
სოფელ ზუნდაგას ეთნოგრაფიული მასალების მიხედვით**

The Culture of Guest Houses in Ajara:

Based on Ethnographic Materials from the Village of Zundaga

აბსტრაქტი

ქართველთა ყოფაში განსაკუთრებული ადგილი უკავია სტუმართმოყვარეობის ტრადიციას. ოდითგანვე საქართველოში სტუმარმასპინძლობის დაუწერელი კანონები არსებობდა. სტუმარი ქართველისათვის კულტად იყო ქცეული.

ქართულ ეთნოლოგიაში სტუმარ-მასპინძლობასთან დაკავშირებულ პრობლემათა შორის ერთ-ერთი გამორჩეული ადგილი უკავია სასტუმრო სახლების კვლევას.

აჭარაში და სავარაუდოდ არა მხოლოდ აჭარაში, სასტუმრო სახლები სათემო მოედნების ახლოს შენდებოდა. ღამის გამთევი, როგორც წესი, ღამის თევსა და კვებაში საფასურს არ იხდიდა. სასტუმრო სახლების მოვლა-პატრონობა სათემო საქმე იყო. თითოეული ოჯახი ვალდებული იყო სასტუმრო სახლს მორიგეობით მომსახურებოდა. დაეცვა წესრიგი. უზრუნველყო ლოგინით, წყლით, შეშით, ცხენის საკვებით, დროულად შეეკეთებინა სახურავი და ა.შ.

დაახლოებით ამგვარ სასტუმროს ცალკეული ოჯახიც აგებდა. სასტუმრო ოთახი ცალკე შენობას წარმოადგენდა და სახლთან ახლოს 10-12 მეტრის დაშორებით იდგა.

სასტუმრო სახლის გარდა სტუმრის მოსასვენებელი, კეთილმოწყობილი ოთახი საცხოვრებელ ბინაშიც იყო წარმოდგენილი, რომელსაც ხშირ შემთხვევაში დამოუკიდებელი ცალკე ასასვლელი და მხოლოდ სტუმრისათვის განკუთვნილი საპირფარეშო გააჩნდა.

აჭარაში ტრადიციულ საცხოვრებელ სახლში შემავალ, სტუმრისათვის განკუთვნილ ოთახს „მეიდან ოდას“ უწოდებდნენ. გზაზე შემოღამებულ მგზავრს ნებისმიერ დროს შეეძლო ესარგებლა სასტუმრო ოთახით, მაშინაც კი თუ მასპინძელი შინ არ იყო. „მეიდან ოდას“ სტუმარი მიუხედავად მისი წარსულისა, სტუმრობის დროს ხელშეუხებელი იყო.

თანამედროვეობაში „მეიდან ოდას“ მთავარი დანიშნულება თანდათანობით მოიშალა, მაგრამ სტუმარმასპინძლობის ტრადიცია გრძელდება.

სტატიაში წარმოდგენილია მასალები ქედის მუნიციპალიტეტის სოფელ ზუნდაგაში ცალკე მდგომი სასტუმრო სახლის „მეიდან ოდას“ შესახებ, რომელიც ორ საუკუნეზე მეტი ხნისაა. ასევე ინფორმაცია სახლზე, სადაც XIX საუკუნის 90-იან წლებში, აჭარაში ყოფნის დროს ცხოვრობდა მკვლევარი, ეთნოგრაფი, მწიგნობარი ზაქარია ჭიჭინაძე.

საკვანძო სიტყვები: სასტუმრო სახლი, მეიდან ოდა, ზუნდაგა, ქვის ყორე, საქარავნე გზა, სტუმარი.

Abstract

In Georgian culture, the tradition of hospitality holds a special place. From ancient times, there have existed unwritten laws of guest-host relations throughout Georgia. The guest was revered, almost sacred, in the eyes of a Georgian.

Among the many aspects of hospitality explored in Georgian ethnology, the study of guest houses occupies a particularly important role. In Adjara — and presumably in other regions as well — guest houses were typically built near communal squares. Overnight guests were not expected to pay for lodging or meals. The maintenance and operation of the guest house was a communal responsibility. Each household took turns serving the guest house: maintaining order, providing bedding, water, firewood, horse feed, repairing the roof when needed, and so on.

Sometimes, individual households would also build such guest houses themselves. The guest room was typically a separate structure, located 10–12 meters from the main house. In addition to this standalone guest house, a specially arranged guest room was often located within the main residence. This room frequently had its own private entrance and a separate bathroom exclusively for the guest.

In traditional Ajarian homes, the room designated for guests was called the “Meidan Oda”. Travelers caught on the road at night could use this room at any time, even if the host was not at home. Regardless of a guest’s past, while staying in the “Meidan Oda,” they were considered untouchable.

In the modern era, the central role of the “Meidan Oda” has gradually diminished, but the tradition of hospitality continues.

This article presents ethnographic material from the village of Zundaga in Keda Municipality, describing a standalone guest house known as the “Meidan Oda,” which is over two centuries old. It also includes information about the house where, in the 1890s, during his time in Adjara, the prominent Georgian researcher, ethnographer, and writer Zakaria Chichinadze lived.

Keywords: guest house, Meidan Oda, Zundaga, dry-stone wall, caravan route, guest

ქართველთა ყოფაში განსაკუთრებული ადგილი უკავია სტუმართმოყვარეობის ტრადიციას. ოდითგანვე საქართველოში სტუმარმასპინძლობის დაუწერელი კანონები არსებობდა. სტუმარი ქართველისათვის კულტად იყო ქცეული. სულხან-საბას ლექსიკონში ტერმინ „მასპინძლის“ განმარტებაში ვკითხულობთ: „მასპინძელი სახლისა და ლხინის უფალი“. იქვე: „სტუმარი არს კაცი, ვინა სხვისას მივიდეს, ხოლო მასპინძელი იგი, ვისას სტუმარი მივიდეს“ [სულხან-საბა ორბელიანი, 1991:446]. მასპინძლის, როგორც „სახლისა და ლხინის უფლის“ უმთავრესი მოვალეობაა მოსული სტუმრისა თუ სტუმრების პატივისცემა. უამრავი ფაქტი მეტყველებს იმაზე, რომ სტუმრის ღირსეულად გამასპინძლება ოჯახის ავ-კარგიანობის მთავარ განმსაზღვრელად ითვლებოდა. კარგ ოჯახად მიიჩნეოდა არა მდიდარი, მრავალშვილიანი, სახნავ-სათესიანი და საქონლიანი ოჯახი, არამედ ისეთი, რომელიც სტუმრისადმი პატივისცემითა და სტუმართმოყვარეობით გამოირჩეოდა. ძველად ყველა ოჯახს წინდაწინ ჰქონდა გათვლილი თუ სად უნდა მიეღო და მოესვენებინა მოსული სტუმარი. სტუმარ-მასპინძლობის ინსტიტუტი იმდენად მძლავრი იყო, რომ სტუმრად მოსულ მტერსაც კი არაფერს დაუშავებდნენ.

ქართულ ეთნოლოგიაში სტუმარ-მასპინძლობასთან დაკავშირებულ პრობლემათა შორის ერთ-ერთი გამორჩეული ადგილი უკავია სასტუმრო სახლების კვლევას. ეს საკითხი გეოგრაფიულად შესაძლებელია მთელი კავკასიის არეალის მაგალითზეც გაიშალოს, მაგრამ მოცემულ შემთხვევაში მხოლოდ აჭარათი შემოვიფარგლები და დასმულ საკითხს სოფელ ზუნდაგის ეთნოგრაფიული მასალების მიხედვით წარმოვადგენ. მანამდე საინტერესოა რა სახის ინფორმაცია გვაქვს ამ საკითხთან დაკავშირებით სამეცნიერო ლიტერატურაში.

ქართულ სტუმართმოყვარეობაზე და საერთოდ, სტუმარმასპინძლობაზე არაერთ უცხოელ მოგზაურ-მკვლევარს დაუწერია ჩვენი ისტორიის სხვადასხვა პერიოდში. სტრაბონი, არქანჯელო ლამბერტი, გიულდენშტედტი, ბარონი დე ბაი, ქრისტოფორო დე კასტელი, შარდენი, ალექსანდრე დიუმა და სხვანი და სხვანი სხვადასხვა დროს

მიუთითებდნენ სტუმრისადმი ქართველთა განსაკუთრებული დამოკიდებულების შესახებ **[ბარისაშვილი, 2015:II]**.

აჭარაში და სავარაუდოდ არა მხოლოდ აჭარაში, სასტუმროები სათემო მოედნების ახლოს შენდებოდა. ღამის გამთევი, როგორც წესი, ღამის თევასა და კვებაში საფასურს არ იხდიდა. სასტუმრო სახლების მოვლა-პატრონობა სათემო საქმე იყო. თითოეული ოჯახი ვალდებული იყო სასტუმრო სახლს მორიგეობით მომსახურებოდა. დაეცვა წესრიგი. უზრუნველყო ლოგინით, წყლით, შეშით, ცხენის საკვებით, დროულად შეეკეთებინა სახურავი და ა.შ. [საქართველოს ეთნოლოგიური ლექსიკონი, 2019:463]. ჩვენი კვლევის ინტერესს სცილდება მსგავსი სასტუმრო სახლების გენეზისი, თუმცა ლოგიკურია, რომ მისი წარმოშობა, ზოგადად, მოგზაურობას, სავაჭრო საქმეს, ხალხთა შორის კომუნიკაციებს უკავშირდება.

აჭარაში სასტუმრო სახლს და ტრადიციულ საცხოვრებელ სახლში შემავალ, სტუმრისათვის განკუთვნილ ოთახს „მეიდან ოდას“ უწოდებდნენ. მას დამოუკიდებელი შესასვლელი და მხოლოდ სტუმრისათვის განკუთვნილი საპირფარეშო გააჩნდა.

რამდენ საუკუნეს ითვლის „მეიდან ოდა“? „მეიდან ოდა“ ჩანს მე-19 საუკუნის დასაწყისიდან, თუმცა უფრო მეტი ინფორმაცია მის შესახებ მე-19 საუკუნის ბოლოდან გვხვდება. როგორი იყო ეს სახლები მე-18 საუკუნეში ან უფრო ადრე, არ არის ცნობილი. შეძლებულ ადამიანებს, ბუნებრივია, შეეძლოთ კარგი სახლების კეთება, მაგრამ რეალობაში მსგავსი სახლები და ოთახები ნაკლებად არის შემორჩენილი და ისტორიული ცნობებიც არ არის [მეიდან ოდა აჭარაში- https://www.youtube.com/watch?v=VVXTSIXZ_I4].

აჭარის სტუმართმოყვარეობის შესახებ მნიშვნელოვან ცნობებს გვაწვდის გამოჩენილი ისტორიკოსი, არქეოლოგი და ეთნოგრაფი დიმიტრი ბაქრაძე, რომელმაც 1874 წელს პეტერბურგის საიმპერატორო აკადემიის ნებართვითა და ხელშეწყობით იმოგზაურა გურიასა და აჭარაში, ჯერ კიდევ მაშინ, როცა აჭარაში ბატონობდნენ დამპყრობლები. უშუალო ცოცხალი შთაბეჭდილებები, მდიდარი ფაქტობრივი მასალა მან მეცნიერულ დონეზე გადმოსცა და გაანალიზა. „ყოველ სახლს აქვს სასტუმრო ოთახი. სტუმართმოყვარეობა აქ წმინდა საქმედ ითვლება. რა ეროვნებისა და რჯულისაგ უნდა იყოს სტუმარი, საიდანაც უნდა მოდიოდეს და როდესაც უნდა მოვიდეს, დღისით თუ ღამით, უფლება აქვს პირველსავე შეხვედრილ სახლში გაჩერდეს. ოჯახის უფროსიც რომ არ იყოს სახლში, თუნდაც სახლში მარტო ქალები იყვნენ, ვალდებული არიან მიიღონ,

გაუმასპინძლდნენ და სუფთა ლოგინი გაუშალონ, რომელსაც საგანგებოდ ინახავენ ამ შემთხვევისათვის. დიასახლისი თავის ნახევარში ფუსფუსებს და ამზადებს საჭმელს. თქვენ გესმით მისი ლაპარაკი, მაგრამ სახით ვერ ხედავთ... სუფრაზე ოჯახის პატრონი და ან ვინმე უფროსთაგანი ემსახურება, წესი არ არის ისინიც თქვენთან ისხდნენ...[ზაქარაძე, 1987:44].

1896 წელს აჭარაში იმოგზაურა ცნობილმა მეცნიერმა, პუბლიცისტმა და მწერალმა თედო სახოკიამ. მან ზოტიყელის საზაფხულო იაილაზე აღწერა სოფლის სასტუმრო, რომელშიც თვითონ იცხოვრა. ის წერს: „სოფლის შესასვლელთან განმარტოებითა დგას ხის დაბალი, მხარნახევრის სიმაღლე ჯარგვალი, ორ-თვალიანი. ეს გახლავთ სასტუმრო სოფლისა, მხოლოდ უსასყიდლო. ვინც აივლის და ჩაივლის, ყველა მგზავრს აქვს სრული ნება შიგ გაჩერდეს, ღამე გაათიოს და მერე გზა განაგრძოს და ღამის გასათევი სასყიდელი კი არავის მისცეს და არცა ვინა სთხოვს. სასტუმროს ერთი თვალი ადამიანისათვის არის და შიგ იქით-აქეთ ფართო, მაგრამ ძალზე დაბალი (ერთი მტკაველის სიმაღლე) ტახტებია შეკრული, ხოლო შუაში მიწურზე ცეცხლი ანთია. მეორე თვალი კი ცხენის დასაბმელად აქვს მიდგმული“ [სახოკია, 1962:145-146]. მანვე აღწერა სტუმრისათვის მისართმევი საკვები: „ერთმა გლეხმა ხონჩით მოიტანა ცხელი მჭადი, ბორა (დაჭრილი ყველი, ერბოთი მოხრაკული ტაფაზე), ხავიწი (სიმინდის მოხარშული ღერღილი, ბლომად ერბო ჩართული) და ყაიმალი (ნაღები). სუყველაფერი ერთ ხონჩაზე ეწყო. შეჭამადი ყველა სპილენძის თეფშებზე იყო, ზევიდან ხუფი ეხურათ საჭმლის გაუცივებლობისათვის.“ [სახოკია, 1962:146].

დაახლოებით ამგვარ სასტუმროს ანუ „მეიდან ოდას“ ცალკეული ოჯახიც აგებდა. სასტუმრო ოთახი ადრე ცალკე შენობას წარმოადგენდა და სახლთან ახლოს 10-12 მეტრის დაშორებით იდგა. მასაც ჰქონდა ბუხარი, ორი სექვი, ორივე მხარეს აივანი, ორი კარი (ერთი შესასვლელი, მეორე აივანზე გასასვლელი). შესასვლელი კარი დასავლეთის მხრიდან გააჩნდა [მიქელაძე, 1982:35]. სასტუმრო სახლებს შავიზღვისპირა სოფლებშიც ხშირად შეხვდებოდით და მთაშიც. დადასტურებულია შემთხვევები, როცა კარმიდამოში ორი საცხოვრებელი სახლი იდგა, რომელთაგან ერთი ოჯახის წევრთათვის, ხოლო მეორე-სტუმრისათვის იყო განკუთვნილი. ზოგჯერ სასტუმროს ერთი ოთახი მაღალი წრის, მაღალი სოციალური სტატუსის მატარებელი სტუმრისათვის იყო გამიზნული, ხოლო დანარჩენი ჩვეულებრივი მეთემისათვის. სახლობის უფროსი სტუმრისაგან გასამრჯელოს არ

ღებულობდა. სტუმარს პატრონზე დაუკითხავად შეეძლო დამე გაეთია და დარჩენილიყო იქ იმდენ ხანს, რამდენსაც ის მოისურვებდა.

სასტუმრო სახლის გარდა სტუმრის მოსასვენებელი, კეთილმოწყობილი ოთახი საცხოვრებელ ბინაშიც იყო წარმოდგენილი. სასტუმრო ოთახს ხშირ შემთხვევაში დამოუკიდებელი ცალკე ასასვლელი ჰქონდა. სტუმარი გარეთ ამ ასასვლელით გადიოდა და შემოდის. სტუმარი დაუძახებლად შედიოდა სასტუმრო ოთახში. იყო შემთხვევები, რომ ოჯახის პატრონს არც სცოდნია რომ მას სტუმარი ესტუმრა. დილას მოივლიდა ოთახებს. თუ სტუმარი იქნებოდა, რა თქმა უნდა სტუმართმასპინძლობა გრძელდებოდა.

„მეიდან ოდა“ ანუ სასტუმრო ოთახი სახლის პატრონს მშენებლობის დროსვე უნდა გაეთვალისწინებინა. ის სახლს მერე არ ემატებოდა. ფანჯრიდან სტუმარს საუკეთესო ხედი უნდა ჰქონოდა. სასტუმრო ოთახს სტუმარ-მასპინძლობის გაწევის მიზნით ოჯახი შუა დერეფნის საშუალებითაც უკავშირდებოდა, მაგრამ ამ გზაზე ყოველთვის იყო კარი, რომელიც საჭიროების შემთხვევაში იკეტებოდა და სასტუმრო ოთახი სახლის სხვა ოთახებისაგან გამოყოფილი, იზოლირებული რჩებოდა. გზაზე შემოღამებულ მგზავრს ნებისმიერ დროს შეეძლო ესარგებლა სასტუმრო ოთახით, მაშინაც კი თუ მასპინძელი შინ არ იყო. ღამის გამთევი როგორც წესი, ღამის თევასა და კვებაში საფასურს არ იხდიდა. სტუმრისათვის ოთახი წინასწარ იყო მომზადებული და შემით უზრუნველყოფილი. „მეიდან ოდას“ სტუმარი მიუხედავად მისი წარსულისა, სტუმრობის დროს ხელშეუხებელი იყო.

თედო სახოკია აქვე აღნიშნავს აქაური სტუმართმოყვარეობის შესახებ: „აჭარელს თუ კი რამ აზადია, სტუმრის პატივისცემა დიდ ნეტარებად მიაჩნია. სტუმარს ღვთის კაცად სთვლის. თუ თვითონ არა აქვს რა, მეზობელთან გადავა და იმას გამოართმევს - ეს სირცხვილად არ მიაჩნიათ. როცა მეზობელს დასჭირდება, ისიც იმავე სითამამით გადმოდის და თხოვს - სტუმარს მინდა პატივი ვცე და ესა და ეს დამაკლდაო“ [სახოკია, 1962:175] და კიდევ: „საჭმლისა და სტუმრის პატივისცემისათვის სასყიდლის შეძლევიტ აჭარელს საშინელ შეურაცხყოფას მიაყენებთ“ [სახოკია, 1962:147].

1897 წელს საქართველოში იმოგზაურა ფრანგმა ორიენტალისტმა ჟან მურიემ. მან საქართველოს სხვა კუთხეებთან ერთად მოიარა ბათუმის ოლქიც და ყურადღება მიაქცია აქაურ სტუმართმოყვარეობას [მურიე, 1962:35].

მკვლევარი, ეთნოგრაფი, მწიგნობარი ზაქარია ჭიჭინაძე წერდა: „რაც უნდა ღარიბი კაცი იყოს, მას ქალების ოთახი მაინც ცალკე უნდა ჰქონდეს, სასტუმრო ცალკე და შინაურ მამაკაცებისთვის ცალკე. სახლებს ზოგს კრამიტი ხურავს, ზოგს ყავარი და ზოგს ფიცარი. ბევრ ადგილას ორსართულიანი სახლებიც არის“ [კომახიძე, 2000:117].

დროთა განმავლობაში ხდებოდა სასტუმრო ოთახის უფრო მეტად კეთილმოწყობა და მოწესრიგება. შუა ცეცხლი თანდათანობით შეიცვალა ბუხრით. ბუხარზე კეთდებოდა ჩუქურთმები. ასევე დაიწყო სასტუმრო ოთახის ჭერისა და კედლების მოჩუქურთმება. „სასტუმრო მყუდრო, განცალკევებული დარბაზი, სტუმრების, მამაკაცების და უცხოელებისათვის არის განკუთვნილი. ამ სახლების აუცილებელი ავეჯია ლავგარდანით და ჩუქურთმებით მორთული უზარმაზარი თლილი ქვის ბუხარი. რაც უფრო მდიდარია სახლი, მით უფრო მეტად არის მორთული ბუხარი ფაქიზი ჩუქურთმით და ხის სამკაულით“ [მურიე, 1962:35].

შედარებით უფრო მოწესრიგებული და მდიდრული „მეიდან ოდა“ აღწერილია ბათუმის ნიკო ბერძენიშვილის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის მიერ ზემო აჭარაში სხვადასხვა დროს ჩატარებული ეთნოგრაფიული ექსპედიციების მასალებში: „ოდა ოთახის გვერდით გამართულია სასტუმრო ანუ „მეიდან ოდა“, რომელიც შინაგან მოწყობილობით ყველაზე კარგად გამოიყურება. აქ პირველ რიგში აღსანიშნავია მდიდარი ორნამენტები. საინტერესოა, რომ სასტუმრო ოდის კარები სხვა ოთახებსავე უშუალოდ დერეფანში კი არ გამოდის, არამედ მის გვერდით არსებულ საზაფხულო სადგომ ოთახში“ [ჩიქოვანი, 1960:101]. სასტუმრო ოთახი დაფიქსირებულია აჭარის სახელმწიფო მუზეუმის მიერ 1949 წელს ხულოში ჩატარებული კომპლექსური ექსპედიციის მასალებში: „ყველა სახლს აუცილებლად ახლავს ერთი ან ორი სასტუმრო ოთახი, რომელიც სპეციალურად სტუმრისათვის არის განკუთვნილი. სასტუმრო ოთახის ჭერი გაფორმებულია ჭრილი ნაკეთობით [აჭმ ხფ N 114:16-17].

მუსლიმური სარწმუნოების შემოჭრასთან დაკავშირებით მცირე ცვლილება შეინიშნება სასტუმრო ოთახის კონსტრუქციაში. კერძოდ მას ემატება „აბდესხანა“ (რელიგიურ წეს-ჩვეულებათა შესრულების წინ ხელ-პირისა და ფეხების დასაბანად). იგი სახლის აივანზე იყო გაწყობილი. ამავე გავლენით შემოვიდა და დამკვიდა სასტუმრო ოთახის უცხო სახელწოდება - „მეიდან ოდა“. თუმცა სახლისა და საცხოვრებლის ძირითადი ტერმინოლოგია მაინც ძირძველი, ქართული დარჩა. სტუმარ ქალებს სახლის სასტუმრო

ოთახში აბინავებდნენ. მუსლიმურმა რელიგიამ აქაც საგრძნობი უარყოფითი როლი ითამაშა ქალის ყოფაში. ქალი ჩრდილში დააყენა - ქალის სახის დანახვა უცხო პირთათვის მიუღებლად ითვლებოდა, ამიტომ უცხო მამაკაც სტუმარს მომსახურებას ისევ მასპინძელი კაცები უწევდნენ, შინაურ სტუმარს კი ჩვეულებრივ ქალები მასპინძლობდნენ“ [მიქელაძე, 1982:22].

თანამედროვეობაში „მეიდან ოდას“ მთავარი დანიშნულება თანდათანობით მოიშალა, ოთახი გადაკეთდა, უფრო გაფართოვდა და ზოგ შემთხვევაში საძინებლის ფუნქცია შეიძინა. მაგრამ სტუმარმასპინძლობის ტრადიცია გრძელდება.

მიუხედავად აღნიშნულისა, აჭარაში, მაღალმთიან სოფლებში დღესაც არის შემორჩენილი ტრადიციული სახლები, სადაც სტუმრის ოთახი ცალკეა გამოყოფილი. იშვიათი შემთხვევის სახით კი ზოგან შემორჩენილია ცალკე მდგომი სასტუმრო სახლიც - მეტნაკლებად პირვანდელი სახით. ერთ-ერთი ასეთი სასტუმრო სახლი შემოინახა ქედის რაიონ სოფელ ზუნდაგაში, რომელსაც „მეიდან ოდას“ უწოდებენ.

სოფელი ზუნდაგა (სურ.1) მტირალას მთას ესაზღვრება. სწორედ ამ მთაზე გადიოდა საქარავნე გზა, რომლითაც ადგილობრივების გადმოცემით კონტრაბანდისტები და ფირალები სარგებლობდნენ. შორი გზიდან მომავალი მექარავნეები შავშეთის ქედს რომ გადმოვივლიდნენ, მერისის ხეობას გადმოკვეთდნენ და ქედაში ჩამოვიდოდნენ, სოფელ ზუნდაგას გავლით იმოკლებდნენ გზას გურიისაკენ. დღესაც არსებობს ქობულეთ-ჩაქვის ტერიტორიიდან უმოკლესი გზა, რომელიც ზუნდაგაში გადადის. ასევე შემორჩენილია ქვის ყორე (სურ.2) საქარანე გზის გასწვრივ, რომელიც დაახლოებით სამასი წლისაა. სოფელი ყოველთვის განთქმული იყო სტუმართმოყვარეობით.

სოფელ ზუნდაგის „მეიდან ოდა“ (სურ.3) დაახლოებით ორასი წლისაა. პირველი სართული ქვისაა, მეორე კი ხის. მისი მეორე სართული ორი ოთახისაგან შედგება. ერთი ვიწრო შუშაბანდია, რომლითაც დიდ ოთახში შედიხარ. კარის პირდაპირ ძველებური, ორ საუკუნეზე მეტი ხნის ბუხარია. ბუხრის გვერდზე ხის კედელზე არის ძველი არაბული წარწერა, რომელიც გაშიფრული არაა. ბუხრის გვერდით ვიწრო სარკმელია. „თუ მგზავრს დაუღამდებოდა და ამ სახლში შევიდოდა, მაგიდაზე ჭრაქი იდო ყოველთვის. მგზავრი ანთებულ ჭრაქს სარკმელთან დადგამდა. დაინახავდა ამას მეპატრონე და სტუმარს უმასპინძლდებოდა.“ [ფარტენაძე, 2020:31] აქ დღემდეა შემონახული უძველესი სკივრი, ხის მაგიდები, ჭრაქი, სხვადასხვა საყოფაცხოვრებო ნივთები.

ზამთრობით დიდი თოვლის გამო ხეობა იკეტებოდა. ამ დროს ზუნდაგა ყაჩაღებისა და კონტრაბანდისტების თავშესაფარი ხდებოდა. ერთხანს თურმე აქ აფარებდა თავს აჭარაში ცნობილი ყაჩაღი მეველუდ დიასამიძე. დიასამიძე ისე მოხიბლულა ზუნდაგელების მასპინძლობით, ერთ-ერთი ოჯახისათვის თოფიც კი უჩუქებია. ზუნდაგაში იყო ასეთი ტრადიცია. საიდუმლოდ ინახავდნენ სტუმრის ვინაობას და საერთოდ სტუმრის არსებობას, როდესაც აქ სტუმარი იმყოფებოდა, ორ კილომეტრის იქეთ არავინ იცოდა მისი არსებობა.

ზუნდაგას „მეიდან ოდა“, სასტუმრო სახლი, სადაც ოდესღაც მექარავენები ჩერდებოდნენ, დღეს მოუვლელია, ფუნქცია შეცვლილი აქვს. სახლის პატრონს იქ ფუტკრის სკები აქვს დადგმული, მაგრამ ეს სახლი საინტერესოა სიძველეებისა და ეთნოგრაფიული მასალების მოყვარულებისათვის.

ამავე ეზოში დგას მეორე საცხოვრებელი სახლიც, რომელიც უფრო ძველია. ამ სახლშიც არის გამოყოფილი სასტუმრო ოთახი, რომელსაც შესასვლელი აქვს სახლის დერეფნიდან. ოთახს აქვს ძველი ბუხარი და საპირფარეშო.

სახლი საინტერესოა იმ მხრივ, რომ ამ სახლში აჭარაში ყოფნის დროს ცხოვრობდა მკვლევარი, ეთნოგრაფი, მწიგნობარი ზაქარია ჭიჭინაძე. ზაქარია ჭიჭინაძემ 1890, 1895 და 1897 წლებში იმოგზაურა აჭარაში. ფეხით დადიოდა აჭარის, ლაზეთის, სამცხე-ჯავახეთის სოფლებში. წიგნებს ქართველ მაჰმადიანებს ურიგებდა. თანამემამულეთა ნდობა და სიყვარული რომ მოეპოვებინა, მათთან ერთად ცხოვრობდა, მათ ჭირ-ვარამს იზიარებდა, გაჭრა კიდევ მისმა ძალისხმევამ. სამუსლიმანოში თავის კაცად მიაჩნდათ (სიყვარულით „ზექერიე ეფენდის“ ემახდნენ). მას ანდობდნენ შვილების აღზრდა-განათლებას.

ზაქარია ჭიჭინაძე დაახლოებული იყო სოფელ ზუნდაგაში მცხოვრებ ხასან ვერძაძესთან. (აღნიშნული სახლის მეპატრონესთან). აჭარიდან ისე არ წავიდოდა, ხასან ვერძაძის სახლს რომ არ სტუმრებოდა (სურ.4). ამ სახლიდან არის მოტანილი ხარიტონ ახვლედიანის სახელობის მუზეუმში დაცული ეთნოგრაფიული ნივთი -გოდორი (სურ. 5).

ამრიგად, სასტუმრო სახლის კულტურა აჭარაში უძველესი დროიდან მომდინარეობს. სასტუმრო სახლები თავდაპირველად სათემო მოედნების ახლოს შენდებოდა, სადაც სტუმარს უსასყიდლოდ უმასპინძლდებოდნენ. შემდეგ ოჯახებმაც დაიწყეს ცალკე მდგომი სასტუმრო სახლების აშენება. აჭარაში სასტუმრო სახლები ფიქსირებულია ზღვისპირა ზოლშიც და მთიანეთშიც. სასტუმრო სახლის გარდა სტუმრის მოსასვენებელი, კეთილმოწყობილი ოთახი საცხოვრებელ ბინაშიც იყო წარმოდგენილი. სასტუმრო ოთახს

აუცილებლად დამოუკიდებელი ცალკე შესასვლელი ჰქონდა. სტუმარი გარეთ ამ გზით გადიოდა და შემოდის. სოფელ ზუნდაგაში არსებული ცალკე მდგომი „მეიდან ოდაც“ და საცხოვრებელ სახლებში არსებული სასტუმრო ოთახებიც მიუთითებენ ამ სოფელში სტუმარმასპინძლობის მაღალ ტრადიციასზე.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. **ბარისაშვილი გ.** სტუმარმასპინძლობა საქართველოში, ნაწ. II (სტუმრისადმი დამოკიდებულება), 2015 წ. - იხ.: <http://vinoge.com/istoria/giorgi-barisaSvili-stumar-maspinZloba-saqarTveloSi-nawili-II-stumrisadmi-damokidebuleba> ნანახია: 23.11.2023
2. **ბაქრაძე დ.** არქეოლოგიური მოგზაურობა გურიასა და აჭარაში, თბილისი 1987
3. **კომახიძე თ.** რელიგია და საღვთისმსახურო ნაგებობები აჭარაში, ბათუმი 2000
4. მეიდან ოდა აჭარაში. 2020 წ. იხ.: https://www.youtube.com/watch?v=VVXTSIXZ_I4 ნანახია: 20.11. 2023
5. **მიქელაძე ჯ.** საცხოვრებელი და სამეურნეო ნაგებობანი აჭარაში, ბათუმი 1982
6. **მურიე ჟ.** ბათუმი და ჭოროხის აუზი, ბათუმი 1962
7. **სახოკია თ.** მოგზაურობანი, ბათუმი 1962
8. **სულხან -საბა ორბელიანი.** ლექსიკონი ქართული, თბილისი 1991
9. **ფარტენაძე ვ.** აჭარისწყლის ხეობა(ისტორიულ-არქეოლოგიური გამოკვლევა ქედის მუნიციპალიტეტის მიხედვით). ბათუმი 2020
10. ქართველი ხალხის ეთნოლოგიური ლექსიკონი. ბათუმი 2019
11. ჩიქოვანი თ. ზემოაჭარული სახლი, ბათუმის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის შრომები. ბათუმი 1960
12. ხულოს რ-ნის კომპლექსური ექსპედიციის მასალები 1949 წ. აკმ ხგ N 114

სურ.1
სოფელი ზუნდაგა

სურ.2
ქვის ყორე

სურ.3
მეიდან ოდა

სურ.4
ხასან ვერძაძის სახლი სოფელ ზუნდაგაში

სურ. 5
გოდორი